

K biologickej ochrane porastov pred škodami zverou I. Srňcia zver

Matúš Rajský, Pavel Hell, Miroslav Vodňanský, Milan Garaj

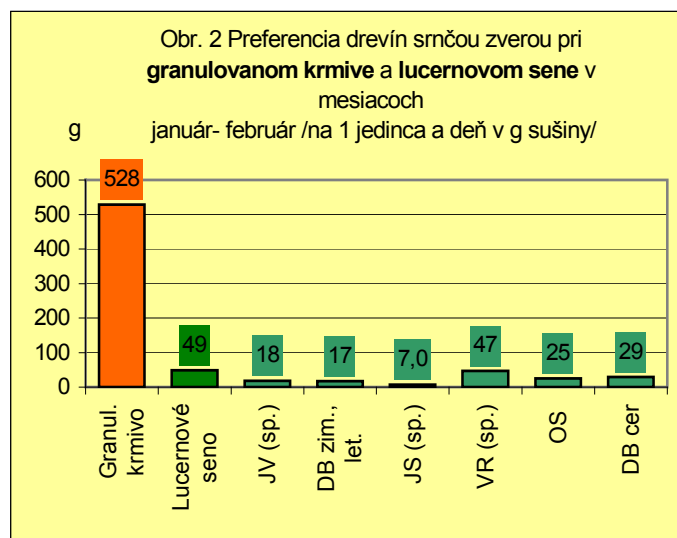
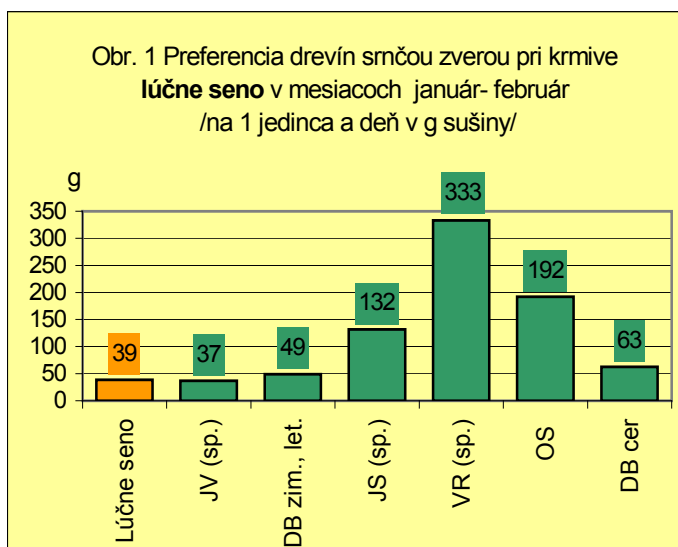
Ohryz lesných drevín zverou je prirodzeným prejavom jej potravnjej ekológie. V posledných decéniách, keď sa početnosť prežívavej zveri v strednej Európe podstatne zvýšila, prinieslo to aj zvýšený tlak na lesné prostredie. Biologické škodlivé činitele, vrátane prežívavej zveri spôsobujú zníženie prírastku, vypadávanie jednotlivých jedincov drevín, ale aj celých skupín. Z pohľadu nestranného pozorovateľa by sa tým v prirodzených biotopoch vytváralo štruktúralne rôznorodé prostredie, a tým predpoklady pre lokálne zvyšovanie biodiverzity, no na strane druhej vzniká konflikt so záujmami lesného hospodárstva, keďže funkciu pestovateľa a ťažbára už v kultúrnej krajine prebral do rúk človek.

Opatrenia na zlepšenie súžitia zveri s lesným prostredím, čiže aby ho poškodzovala čo najmenej, sa musia vykonávať komplexne a integrovane. Predpokladá to súčasne využívať mechanické, chemické aj biologické opatrenia. V nasledujúcich troch príspevkoch sa zameriame na vybrané aspekty biologickej ochrany. Tento druh prevencie zahŕňa široké spektrum opatrení, ktoré sú orientované na zlepšenie podmienok existencie zveri, ako napr. potravných a úkrytových, ale aj zamedzovanie stresu zveri. Prvoradým opatrením na zníženie škôd je však udržiavať únosné stavy zveri za predpokladu správnej sociálnej štruktúry populácií. Ďalším dôležitým opatrením je zvyšovanie úživnosti poľovných revírov a poskytnúť najmä v zimnom období zveri vhodné krmivá. V súčasnosti sa úživnosť revírov skôr znižuje aj preto, že sa mnohé lúky a pasienky prestali obhospodarovať, teda sa nevypásajú, ani nekosia a ani neošetrujú. Následkom je ich splalenie. Prevládajú na nich rôzne nekvalitné trávy a byliny, vyrastá nálet drevín, nastupuje sukcesia a tieto plochy postupne zanikajú. Zver stráca zdroje potravy. A práve využívaním lúk, poličok, ohryzových plôch, plodonosných drevín by sa zlepšila potravinová základňa zveri. Slovenské centrum poľnohospodárskeho výskumu Nitra, v prípade záujmu, poskytne informácie a poradenstvo o vhodnosti miešaniek kultúrnych tráv a d'atelinovín vhodných pre prežívavú zver z pohľadu nutričnej hodnoty a klimatických podmienok regiónov, kde sa plánujú vysiať. Týka sa to tiež postupov výsevov osív, vrátane ich predaja. Ak by poľovnícka a lesnícka prax investovala v potrebnej miere prostriedky do uvedených opatrení, resp. do prípravy a nákupu krmív určených na zimné prikrmovanie, zver by nebola nútená deficit v potrave (pocit hladu) kompenzovať zvýšeným príjmom stromovej hmoty. Významným opatrením je tiež vytváranie ohryzových plôch pre zver, keďže konzumácia dendromasy takýmto spôsobom odpútava pozornosť zveri od hospodárskych porastov.

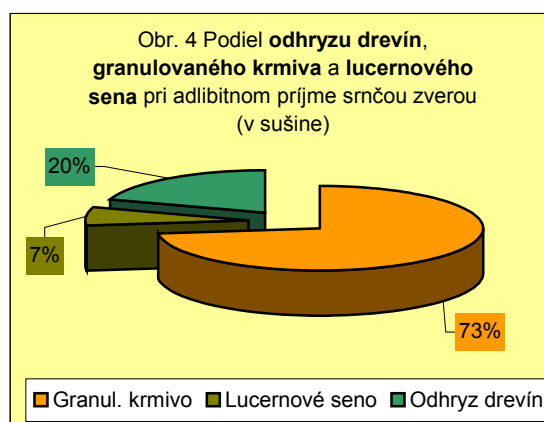
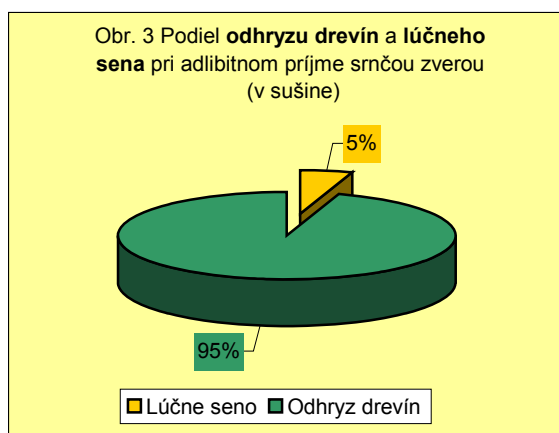
V úvodnom príspevku sa zameriame na **srňciu zver**. V diskusiách o škodách zverou ide u nás o menej spomínaný druh. Súvisí to zrejme aj s menším telesným rámcom, a tým aj menším denným príjmom potravy (v januári-februári priemerný denný príjem jelenice 2,2-2,8 kg sušiny, srny 0,6-0,8 kg sušiny). Treba si však uvedomiť, že srňcia zver patrí do výživového typu tzv. ohryzovačov (prežívavce selektujúce koncentráty), čiže v priebehu roka vyhľadáva potravu bohatšiu na živiny a celkovú energiu. Z drevín preto v zime odhrýza terminály umelých výsadiel a prirodzeného zmladenia a konce letorastov, často iba púčiky v mladinách.

Na našom nitrianskom pracovisku sme vyhodnocovali v zimnom období pri srňcej zveri preferenciu odhrýzu jednotlivých druhov lesných drevín. Pokusy prebiehali pri viacerých modeloch kŕmenia, pričom zver mala jednotlivé zložky v adlibitných množstvách. Ako odhrýzový materiál sme používali terminály a letorasty lesných drevín, ktoré boli zveri

predkladané denne v čerstvom stave. Ak mala zver prístup iba k lúčnemu senu (priemerne 90 % sušiny) a odhryzovému materiálu (priemerne 50 % sušiny) (obr. 1 a 3), uprednostňovala vrbu (*Salix sp.*), ktorej prijímala v sušine v prepočte na jedinca a deň až 333 g a topol' osiku (192 g), pričom lúčneho sena prijímala priemerne iba 39 g na jedinca a deň. V druhom prípade, keď mala zver k dispozícii granulované krmivo (89 % sušiny), lucernové seno (88 % sušiny), a tak ako v predchádzajúcej skupine - dreviny (obr. 2 a 4), čiže atraktívnejšie a výživnejšie krmivá, tvoril odhryz v prepočte na sušinu už iba 143 gramov, pričom v prvom prípade, keď bolo k dispozícii iba lúčne seno, odhryz predstavoval na jedinca a deň až 806 gramov. Potvrďuje to význam chuťovej atraktívnosti a výživnej hodnoty krmiva pri znižovaní škôd, pričom v tomto prípade ide o takmer šesťnásobný rozdiel. Aj pri granulovanom krmive (s obsahom jadrových krmív, výliskov, rezkov, melasy, minerálov)

a lucernovom sene uprednostňovala zver v rámci drevín, i keď už v podstatne menších množstvách, vrbu (*Salix sp.*) a prijímala ju v množstve 47 g na jedinca a deň. Na význam vysádzania vrby (ohryzovej dreviny) ako prostriedku znižovania škôd na OZ Palárikovo poukazuje aj v Lesníkovi č. 6 Gogola (2006). Pri odhryze srnčou zverou treba pripomenúť, že konzumuje iba terminály, koncové časti konárikov, príp. iba púčiky drevín (najvýživnejšie a najstráviteľnejšie časti), čiže ak pri slabej výžive vo forme

lúčneho sena odhrýza priemerne jedinec až 806 gramov v sušine, tak v čerstvom stave (v závislosti od dreveniny) to predstavuje približne dvojnásobok, čiže približne 1600 gramov, a to znamená „navštíviť“ niekoľko desiatok až stoviek stromov denne. Pre ilustráciu, totiž srnčia zver odhrýza iba 1-3 cm z konca terminálu (konárika), podľa druhu dreveniny (hrúbky materiálu). V lokalitách s výskytom ostružiny, ktorej listy sú pre zver k dispozícii aj počas zimy, ich srnčia aj ďalšia prežúvavá zver konzumuje a tvoria značný podiel v dennom príjme, pričom v takomto prípade je odhrýz drevín nižší.

Pri poskytnutí vhodných krmív pre srnčiu zver, nielenže v experimentálnych podmienkach dosahoval odhrýz nižšiu intenzitu, ale zároveň kondícia zveri bola podstatne lepšia. Pri lúčnom sene došlo k poklesu priemernej hmotnosti v skupine sŕn až o 14 %, naopak pri zveri kŕmenej lucernovým senom a granulátom dokonca priemerná hmotnosť mierne vzrástla (1,6-2,2 %). Dôležité je ale zdôrazniť, že išlo o experimentálne podmienky bez zvýšenej fyzickej záťaže, ktorej je bežne vystavená zver vo voľných revíroch (vysoký sneh, vyrušovanie, predátoři). V lesných revíroch, kde je srnčia zver považovaná za vedľajší druh, býva zimné prikrmovanie orientované na iné druhy (jeleniu zver), čiže aj výber krmív spravidla zohľadňuje potreby hlavného druhu. Znamená to, že srnčia zver obyčajne prežíva pri krmoviskách, kde je kŕmená zver jelenia, a to spravidla najmä lúčnym senom, alebo lúčnou silážou. Je to však nežiadúce a dokazujú to aj naše výsledky, podľa ktorých je stráviteľnosť lucernového sena srnčou zverou podstatne vyššia v porovnaní s lúčnym senom, (organické látky 75 a 51 % (-24 %), dusikaté látky-bielkoviny 74 a 48 % (-26 %), vlákna 69 a 42 % (-27 %)). Chybou je, že často býva zveri predkladané aj nekvalitné lúčne seno (prestarnutý porast, zmoknutý materiál, nevhodné druhy tráv a pod.), ktoré je z pohľadu výživy srnčej zveri absolútne nevhodné. Pre srnčiu zver je potrebné vytvoriť väčšie množstvo krmovísk rozptýlene v revíri a na krmoviskách pre jeleniu zver niektoré kŕmidlá oplotiť s prístupom len pre srnčiu zver. Negatívom je nepravidelnosť v prikrmovaní, čiže „hluché“ obdobia, počas ktorých zver prichádza k prázdny kŕmidlám a v dôsledku hladu sa naplno orientuje na odhrýz drevín. Následne, po opätovnom podaní krmív, najmä obsahujúcich väčšie množstvo ľahko stráviteľných sacharidov (jadrové krmivá, repa, zemiaky a pod.), zver po ich nadmernom príjme trpí vážnymi poruchami tráviaceho traktu (acidózy) vedúcimi až k úhynom. Treba konštatovať, že ani pri dobrej výžive nevytlúči úplne srnčia zver dreveniny zo svojho „jedálnička“, ale čo je dôležité, ich príjem je možné významne znížiť. Uvedené informácie načrtli iba niektoré aspekty biologickej ochrany a ich účinnosť značne ovplyvňujú aj ďalšie opatrenia lesníckeho a poľovníckeho charakteru (najmä však pri jelenej zveri), a to napr. skladba a ohrozenosť porastov – voľba kŕmneho miesta, systém poľovania, vyrušovanie zveri a pod.

Problematikou nutričných nárokov jelenej zveri (druh, množstvo, kvalita krmiva) a vyrušovania - stresu v súvislosti s poškodzovaním drevín, sa taktiež zaoberáme na nitrianskom pracovisku už viaceré roky. Nasledujúce dva príspevky budú venované škodám jeleňou zverou, a to z pohľadu zimného aj letného obdobia.